

– оқытудың интерактивтілігі мен диалогтық сипаты – ақпараттық-коммуникациялық технология оқушы мен логопедтің іс-әрекеттеріне «жауап беру» қабілетіне ие; олармен диалогқа «түсу», бұл компьютерлік оқыту әдістерінің басты ерекшелігін құрайды;

– жеке және топтық жұмыстың оңтайлы үйлесімі; компьютермен қарым-қатынас кезінде баланың психологиялық жайлылығын сақтау.

– шексіз оқыту: мазмұны, түсіндірмелері және қолданылуы қалағанынша кең спектрді қамтиды [3, 47 б.].

Қорытындылай келе, сөйлеу патологиясының күрделі құрылымы қабылдаудың қауіпсіз түрлеріне сүйене отырып, жүйелі түзету жұмыстарын жүргізу қажеттілігін анықтайды. Компьютер әр түрлі анализатор жүйелерін іс-әрекеттерді орындау және бақылау процесінде қолдануға кең мүмкіндіктер береді. Атап айтқанда, ауызша сөйлеудің негізгі компоненттерін балаға қол жетімді кескіндер түрінде визуализациялау визуалды қабылдау негізінде компенсаторлық механизмдерді белсендіруге мүмкіндік береді. Бұған компьютерлік бағдарламаның тапсырмаларын орындау кезінде моторлық, есту және көру анализаторларының бірлескен үйлестіру жұмысы ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Елецкая О.В., Матвеева М.В., Тараканова А.А. Информационные технологии в специальном образовании. Учеб. пособие с практикумом для вузов / Под общей редакцией О.В. Елецкой. – М.: Владос, 2019. – 319 б.

2. Кукушкина О.И. Использование информационных технологий в различных областях специального образования – педагогика ғылымдарының докторы дәрежесін іздену үшін дайындалған диссертация авторефераты. – М., 2005

3. Абалуев Р.Н., Астафьева Н.Е., Баскакова Н.И., Бойко Е.Ю., Вязовова О.В., Кулешова Н.А., Уметский Л.Н., Шещерина Г.А. Интернет технологии в образовании: Учебно-метод. Пособие. – Тамбов, 2002

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚОЗҒАЛЫС БЕЛСЕНДІЛІГІН ОЙЫН ТҮРЛЕРІ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Берікова А.Б., Алшинбаева С.Ж.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды

Соңғы уақытта елімізде психикалық дамуы тежелген мектеп оқушыларының саны айтарлықтай өскені статистика мәліметінен белгілі. Өкінішке орай бұл санаттағы балалардың саны 50 мыңнан асады. Оқу жүктемелері мен мектеп тәртібі көбінесе бұл балалардың психикалық денсаулығының күрт нашарлауына әкеледі. Бұл тақырыптың өзектілігі қазіргі заманғы балалар көбінесе қимыл тапшылығын сезінеді, яғни күннің соңында жасайтын қозғалыстар саны жас нормасынан төмен. Жасыратыны жоқ, балалардың көпшілігі уақытының көп бөлігін статикалық күйде өткізеді: үстел басында, теледидардың, компьютердің алдында отырады. Белгілі бір бұлшықет топтарына статикалық жүктемені арттырады және олардың шаршауын тудырады. Күш пен тиімділікті төмендетеді. Осыған орай психикалық дамуы тежелген балаларға көмек көрсету мәселесі ерекше өзектілікке ие. Бұл санаттағы балалар танымдық әрекеттің озбырлығы мен мақсаттылығының бұзылуымен, берілген психикалық операцияны жоспарлаудағы қиындықтармен, ерікті зейін мен бақылаудың тұрақсыздығымен сипатталады [1, 198б].

Осы мәселелерді шешудің бір жолы білім беру процесінде заманауи педагогикалық технологияларды қолдану болып табылады, бұл оқытудың формалары мен құралдарын әр тараптандыруға, оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Педагогикалық технологияларда оқушылардың белсенділігін арттыратыны сөзсіз.

Психикалық дамуы тежелген бастауыш мектеп оқушыларының қозғалыс белсенділігін арттыру үшін ойын технологиясын қолдану өте тиімді және икемді болып табылады.

Ойын технологиясы кәдімгі сабақты қызықты және тартымды етуге мүмкіндік беретін оқытудың ерекше түрі. Ойын балалардың жеке тұлғасын дамыту үшін қажет, өйткені ойында бала өзін-өзі тануға, қоршаған әлемді және ондағы өз орнын білуге үйренеді. Педагогикалық ойынның маңызды белгісі – оқу-танымдық бағыттылығымен сипатталатын оқытудың нақты белгіленген мақсаты және сәйкес педагогикалық нәтижелер. Ойын - бұл балалар үшін ең қол жетімді қызмет түрі, қоршаған әлемнен алған әсерлерін өңдеу әдісі. Ойын баланың ойлау және қиялының ерекшеліктерін, оның эмоционалдылығын, белсенділігін, қарым-қатынастың дамып келе жатқан қажеттілігін айқын көрсетеді. Қызықты ойын баланың ақыл-ой белсенділігін арттырады және ол сабаққа қарағанда қиын тапсырманы шеше алады. Бірақ бұл сабақтар тек ойын түрінде өткізілуі керек дегенді білдірмейді. Ойын-бұл әдістердің бірі және ол басқалармен үйлескенде ғана жақсы нәтиже береді: бақылау, сөйлесу, оқу және басқалар.[2, 228б]

Бастауыш мектеп жасында психикалық дамуы тежелген балаларда ойын оқытудың негізгі әдісі болып табылады. Ойын барысында балалар өз білімдері мен дағдыларын іс жүзінде қолдануға, оларды әртүрлі жағдайларда қолдануға үйренеді. Ойын-бұл балалар құрдастарымен қарым-қатынас жасайтын тәуелсіз әрекет. Оларды ортақ мақсат, оған жету үшін бірлескен күш, ортақ тәжірибе біріктіреді. Ойын тәжірибесі баланың санасында терең із қалдырады және жақсы сезімдерді, асыл ұмтылыстарды, ұжымдық өмір дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.[3, 8б]

Ойын физикалық, моральдық, еңбек және эстетикалық тәрбие жүйесінде үлкен орын алады. Балаға өзінің өмірлік тонусын, мүдделерін, әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыратын белсенді әрекет қажет. Ойынның үлкен тәрбиелік мәні бар, ол сыныпта оқумен, күнделікті өмірді бақылаумен тығыз байланысты. Балалар ойын тапсырмаларын өз бетінше шешуге, жоспарды жүзеге асырудың ең жақсы әдісін табуға, білімдерін қолдануға, оларды сөзбен айтуға үйренеді.[4, 7б]

Көбінесе ойын жаңа білімді жеткізуге, көкжиегін кеңейтуге үлкен себеп болады. Мұның бәрі ойынды мектепке дейінгі балалық шақта дами бастайтын баланың бағытын құрудың маңызды құралы етеді. Білім алуда ерекше қажеттілігі балалар үшін арнайы ойнайтын ойындарды тандағанда балалардың жағдайын ескеріп отыру керек. Ойынның ережесін анықтап, бірнеше рет қайталаймыз, көрсетеміз. Ойын кезінде психикалық дамуы тежелген балалар шаршамау үшін, ойын түсінікті, қызықты, мазмұнды болу керек. Балаларға ұнайтын ойындарды күнделікті жазып отырған дұрыс. Білім алуда ерекше қажеттілігі балалар ойын кезінде бақылауды өте қажет етеді. Сондықтан балалар шаршамай, жалықпау үшін баланың деңсаулығына әсер ететін ойындарды таңдап алу керек.[5, 148б]

Ойын кезінде балалардың саны да әсер етеді. Кейбір баламен жеке жұмыс жасауға, жарты топқа бөліп ойын ұйымдастыруға болады. Топтағы балалардың жеке басының дамуына қарау керек, себебі оның бірі қозып кетсе, енді бірі жалығып кетеді, ал қайсы бірі ойынға үлкен қызығушылық танытады. Ойын тек сабақ үшін немесе уақыт өткізу үшін ғана емес, ол баланың қызығушылығын және қозғалыс қабілеттерін арттыру үшін өте қажет. Ойын мақсаты: үлкен және ұсақ моторикасын дамыту, баланы тәрбиелеу, күнделікті өмірге бейімдеу, қабілеттерін жетілдіру. Баланың қоршаған ортаға бейімделуі, әрбір ортаға үйренуі психологиялық көңіл күйінің жақсаруы, қиындықты жеңуі, күнделікті тіршілікке араласуы, өмірге деген құштарлығын арттыру болып табылады.[6, 94б]

Білім алуда ерекше қажеттілігі балаларға ойын әдістерін қолданғанда қойылатын мақсат:

- достық, жақын қарым-қатынаста болу керек;
- баланы сол күйінде қабылдау керек;
- балаға шыдамдылықпен қарау керек;
- бала өзін еркін сезіну керек;
- балаға қысым жасамау керек;
- баланың өз қалауына қарсы болмау керек;

- ойын кезінде баланы асықтырмау керек; [7, 1656]

Біз өмір сүріп жатқан заман тез өзгеруде. Қалай болғанда да, адам өзінің үнемі жылдамдайтын ырғағына бейімделуі керек. Тіпті қазіргі баланың балалық шағы бірнеше ондаған жылдар бұрынғымен салыстырғанда басқа мазмұнға толы. Бірақ, соған қарамастан, мектеп жасына дейінгі баланың жетекші іс-әрекеті ойын болды және болып қала береді, ол туғаннан бастап балалармен бірге жүреді. Көптеген ойындар бар, олар әртүрлі, бірақ олардың арасында қозғалыс ойындар ерекше орын алады. Олар балалардың физикалық дамуының таптырмас құралы болып саналады. Күнделікті тәжірибемізде қолданатын психикалық дамуы тежелген балалармен жүргізілетін дамыту ойындарының бірнеше нұсқасын әрі қарай келтіреміз. Нұсқаулықта берілген ойындар мен әрекеттерді қолдану баланың мінез-құлқының дұрыс формаларын меңгеруге, әртүрлі жағдайларда құрдастарымен қарым-қатынас жасай білуге және жеке тұлғаның жағымды қасиеттерін қалыптастыруға көмектеседі. Балалардың қозғалыс белсенділігін арттыру, шапшаңдығын, дәлдігін дамыту мақсатында «Шапшаң таяқша» деген ойынды ұсынамыз. Ойын барысында балалар бір сызықтың бойында ұзыннан тұрады. Әр балаға 1-10 аралығында сандар беріледі. Мұғалім таяқты ұстап тұрады, бір санды айтқанда сол санның иесі кулап бара жатқан таяқты ұстап қалуы тиіс. Кім таяқшаны көп ұстайды сол жеңімпаз аталады. Келесі ойын «Ауадағы доп». Ойынның мақсаты: Балалардың қозғалыс белсенділігін арттыру, тепе-теңдікті сақтауға үйрету, топпен жұмыс жасауға үйрету, шапшаңдығын және дәлдігін дамыту. Ойын барысы: Ойыншылар 2 топқа бөлініп, қарама-қарсы тұрған шеңберлердің ішінде тұрады. Бала допты қарама қарсы тұрған ойыншылардың біреуіне тез лақтыруы тиіс. Қарама - қарсы тұрған ойыншы шапшаңдықпен қағып алуы тиіс. Ұстап алмаған ойыншы ойыннан шығады. Қай топта ойыншылар саны көп қалады, сол топ жеңіске жетеді. Ал келесі ойынды «Жасырылған сурет» деп атадық. Ойынның мақсаты: Қозғалыс белсенділігін арттыру, ұсақ моториканы дамыту, зейін және ойлау қабілеттерін шоғырландыру, топтық жұмысқа тарту. Көрнекі құралдар: әр - түрлі суреттер, қорап, құм. Ойын барысы: құм толы үш қорап берілген, қораптың ішінде әр-түрлі суреттер жасырылған. Балалар үш топқа бөлініп, мұғалім айтқан суретті қораптан іздеп тауып мұғалімге бірінші болып жеткізу. Бірінші келген оқушы бір ұпайдан алып отырады. Ұпайы көп топ жеңімпаз саналады.

Қорыта айтқанда, ойын «ерекше» балалардың дамып, алған білімдерін, дағдыларын қалыптастыруда үлкен орны бар. Себебі, ол балалардың сабақта ғана емес, сабақтан тыс уақытта да қосымша мағлұматты алып, оны қорытындылап қалыптастырады. Ойын арқылы бала дамып қана қоймай, қоршаған ортаға бейімделіп, сонымен қатар оны ұғып, танып әрі қарай қоғамда дамуына үлкен әсер етеді. Ойын балалардың физикалық дамуының қарқындылығы олардың физикалық белсенділігіне байланысты. Сондықтан болашақ есейудің барлық негіздері қаланған мектептік балалық шақта балалардың бойында денсаулық құндылығы, оның маңызы туралы саналы ұстанымды қалыптастыру, олардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға қажет.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Марковская И.Ф. Задержка психического развития. Клиническая и нейропсихологическая диагностика. 1993. 198б
2. Дубинина Е.А., Ранняя диагностика и коррекция задержки психического развития. 2005.8б
3. Ульяновская У.В. Дети с задержкой психического развития. 1994. 228б
4. Борякова Н.Ю., Окорокова А.В. Ступеньки развития. Коррекционно-развивающие занятия, упражнения, игры. - 2002. 7б
5. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка. -1966. 148б
6. Бондаренко А.К., Митусик А.И. Воспитание детей в игре. – 1983. 94б
7. Валлон А. Психическое развитие ребенка.- СПб., 2001. 165б
8. Стребелева Е.А., Мишина Г.А. Игры и занятия с детьми раннего возраста с психофизическими нарушениями. - 2004 25-84б